

עינתא דמידליין [מעיינות שבמרומי ההרים]. ואיך אפשר לומר שהם באים מהפרת! אמר רב משרשיא: הנהו סולמי דפרת נינהו [אלו סולמות של פרת הם], שמי הפרת מחלחלים תחת הקרקע ועולים ונובעים באותם מעיינות. ומקשים עוד: וכיצד ייתכן שכל הנהרות נמשכים מן הפרת? והא כתיב [והרי נאמר]: "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים... והנהר הרביעי הוא פרת" (בראשית ב, י-יד), ומשמע שהוא אחרון הנהרות, ולא הראשון! אמר רב נחמן בר יצחק, ואיתימא [ויש אומרים] שאמר זאת רב אחא בר יעקב: מה שנאמר "הוא פרת" פירושו שפרת הוא הנהר דמעיקרא [שהוזכר מתחילה], הנהר היוצא מעדן, שממנו יוצאים כולם, ולאחר מכן הוא ממשיך במהלכו. וכן תניא [שנויה ברייתא], ר' מאיר אומר: "יובל" שמו של נהר הפרת היוצא מעדן, שנאמר: "והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו" (ירמיהו יז, ח), ולדעתו כוונת הנאמר היא לעץ החיים, שהוא שתול בגן עדן, והוא שולח את שרשיו על נהר היובל היוצא משם. ולמה נקרא שמו "פרת" – מפני שממנו פרים ורבים מעצמם, בלא מטר. ואומרים: מסייע ליה [לן] הדבר לדברי שמואל, שאמר שמואל: נהרא מכיפיה מיבריך [הנהר מגדולתו הוא מתברך במים]. ופליגא [וחלוק] שמואל על מה שאמר רב, שאמר רב אחא בר יעקב: רב: מיטרא במערבא סהדא רבה [כשיש מטר בארץ ישראל העד הגדול על ירדן] הוא פרת, שממנו מתברכים מפני המטר שמגיע אליו משם. מסופר, אבוב [אביון] של שמואל עבדו להו לבנאיתיה [היה עושה להן לבנותיו] מקוה ביומי [בימי] ניסן כדי שיטבלו בו, ולא יטבלו בנהר, ביושר לדרך הילוכו. ובפרשת שקלים יסד רבי אליעזר הקליר בסילוק: דפרת תוקפו כנגד שני נהרות. וכן משמע בבראשית רבה שהוא גדול, שאומרים לפרת: מפני מה אין קולך הולך? והוא אומר: פירותי מעידין עלי. אומרים לחדקל: מפני מה קולך הולך? והוא אומר: הלואי אשמיע קולי ואראה. משמע דחדקל קטן מפרת. וקצת קשה: דאמר בפרק "כל הנשבעין" [שבועות מז, ב] "עד הנהר הגדול נהר פרת" – עבד מלך כמלך. דמשמע דוקא משום ארץ ישראל קוררו "גדול".

מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך – אף על גב דשמואל איירי בכל הנהרות. ולרבי מאיר משמע דנקט פרת דוקא, דנקרא שמו "פרת" שממנו פרים ורבים – אינו אלא משום דפרת מתברך יותר, לפי שהוא חשוב יותר מן האחרים. אי נמי, לפי שהוא ראש לכולם נקרא "פרת", על שם שכולם מתברכים [מכיפיה דפרת]. וכן פירש רבינו תם בתשובה: לפי שפרת הוא למעלה מכל הנהרות, והוא רמאי, שכל הנהרות שותין ממנו, תלה הכתוב פריה ורביה בו, דכשהוא רבה – כל הנהרות רבין.

תוספות

הוא פרת דמעיקרא – פירוש: ולא מפני שהוא קטן קוררו "רביעי". דהוא פרת דמעיקרא – ששמו פרת מקודם שמתחיל לפרד לארבעה ראשים. וכשמתחיל לפרד יוצאים הנהרים זה לצד זה [וזה לצד זה], ופרת הולך ביושר לדרך הילוכו. ובפרשת שקלים יסד רבי אליעזר הקליר בסילוק: דפרת תוקפו כנגד שני נהרות. וכן משמע בבראשית רבה שהוא גדול, שאומרים לפרת: מפני מה אין קולך הולך? והוא אומר: פירותי מעידין עלי. אומרים לחדקל: מפני מה קולך הולך? והוא אומר: הלואי אשמיע קולי ואראה. משמע דחדקל קטן מפרת. וקצת קשה: דאמר בפרק "כל הנשבעין" [שבועות מז, ב] "עד הנהר הגדול נהר פרת" – עבד מלך כמלך. דמשמע דוקא משום ארץ ישראל קוררו "גדול".

מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך – אף על גב דשמואל איירי בכל הנהרות. ולרבי מאיר משמע דנקט פרת דוקא, דנקרא שמו "פרת" שממנו פרים ורבים – אינו אלא משום דפרת מתברך יותר, לפי שהוא חשוב יותר מן האחרים. אי נמי, לפי שהוא ראש לכולם נקרא "פרת", על שם שכולם מתברכים [מכיפיה דפרת]. וכן פירש רבינו תם בתשובה: לפי שפרת הוא למעלה מכל הנהרות, והוא רמאי, שכל הנהרות שותין ממנו, תלה הכתוב פריה ורביה בו, דכשהוא רבה – כל הנהרות רבין.

מכיפיה מיבריך – מסלע שלו, כדמתרגם סלע = כיפה. במערבא סהדא רבה פרת – כאן משמע דפרת הולך מארץ ישראל לבלב, וכדפרישית לעיל בפרק "מומין אלו" (מד, ב). משמע מתוך כך דגן עדן במערב העולם, דבבל פרת – דבבל בצפונת מזרחית של ארץ ישראל, ולהכי קרי להו בני בבל לארץ ישראל "מערבא". ואמרינן ב"לא יחפור" (בבא בתרא כה, ב) דבבל בצפונת של ארץ ישראל עומדת, דכתיב: "מצפון תפתח הרעה" וגו', אלמא פרת הולך ממערב למזרח. ומשמע שכך הוא מתחלת יציאתו, כדאמרינן: הוא פרת דמעיקרא. אלמא דגן עדן במערב העולם. וכן משמע בבראשית רבה, דקאמר: בכל מקום מצינו רוח מזרחית קולטת, [קולטת] אדם הראשון – דכתיב: "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים", [קולטת] קין – דכתיב: "וישב בארץ נוד קדמת עדן". וגבי משה נמי – דכתיב: "אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש". משמע שהעולם הזה שכנס בו אדם הראשון הוא במזרחו של גן עדן, שמע מינה [דגן עדן] במערב העולם. ותימה: דבפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פד, א) אמרינן דשמשא האי דסומקא צפרא ופניא – צפרא דחלפא אוורדי דגן עדן. משמע דבמזרח העולם קאי, דבשחרית חמה במזרח! וכן פירש שם רבינו שמואל, מדכתיב: "ויטע גן בעדן מקדם". ואף על גב דמתרגמינן "מלקדמין" – מכל

עיונים

מסייע ליה לשמואל והעירו התוספות (ד"ה מסייע) שלכאורה אין דברי ר' מאיר מסייעים לשמואל, שהרי שמואל סבור שכל הנהרות מתברכים ממקורם, ואילו ר' מאיר אמר רק לגבי הפרת שממנו פרים ורבים. והסבירו כי פרת המוזכר בדברי ר' מאיר הוא רק דוגמה לכל מימות העולם, ומה שדווקא הפרת קרוי על שם שממנו פרים ורבים, הרי זה משום שהוא הנהר החשוב ביותר, או משום שהוא המקור לכל הנהרות, וכשהוא פרה ורבה ומתברך – כל הנהרות מתברכים ממנו. ומכל מקום, מן הסוגיה כאן עולה כי כל הדיון כאן עוסק בנהר פרת, וייתכן כי גם דבריו של שמואל על "נהרא" מכוונים לנהר הפרת.

מכיפיה מיבריך כתבו המפרשים (ראה רש"י שבת סה, ב ד"ה מכיפיה ועוד) שהכוונה היא שגם כאשר רואים שבאים מים ממקומות אחרים (כגון מי גשמים או הפרת השלגים), אין לתלות את ריבוי מי הנהר במקורות אלה, אלא הנהר ממעינותיו שלו הוא מתברך ומתגבר. וכן העירו למה שנאמר במסכת תענית (כה, ב) שאין טפח (גשמים) יורד מלמעלה שאין שני טפחים עולים כנגדו מלמטה (רבינו תם בתוס' ד"ה אין). ובלשון "כיפיה" יש שפירשו לשון כף = סלע, כלומר, מן הסלעים הנמצאים במקורות מעיינותיו (תוספות שבת שם ד"ה מכיפיה). ואילו רבינו גרשום פירש כפירוש הגאונים (עפ"י תרגום הנביאים יהושע ג, טו) ש"מכיפיה" פירושו – מגדולתו של הנהר (וראה לשון רש"י שבת שם). אלא שהוא הוסיף כי הכוונה היא שאינו מקבל את מימיו אפילו ממעינות, אלא רק ממים הנובעים באפיקו.

אבוב דשמואל עבדו כו' בתורה נזכרים שני מימות של טהרה: מעיין ובור. ולענין

מסורת הש"ס

- ויקיר פכ"ב י. במדבר" פכ"א יח (בשם רש"י). ילק"ש תורה שם.
- ברכות טז, ב. ב"ר פט"ז ג. ילק"ש תורה כב. ילק"ש נ"ד ד.
- שבת סה, ב. נדרים מ, א. ילק"ש תורה שם.
- שבת שם. נדרים מ, ב.

גרוסות

עינתא יש בבכתי"י: עינתא ויש: עינוותא. ולמה נקרא שמו פרת שממנו פרים ורבינן בכתי"י מ ועוד: וחכמים אומרים פרת שמו שממנו פרים ורבינן וכן נראה שהיתה גירסת התוס' ד"ה אין. וראה ב"ר נדרים מ, ב. מיבריך בכתי"י: מתברך ויש: מיברך.

הערות

נהרא מכיפיה מיבריך בעונת הגשמים יש עלייה בכמות המים בכל נהר. אולם בלי ספק לא כל המים הנוספים הם מי גשמים המתנקזים במישורין אל תוך הנהר, לפי שגם מימי המעינות מתבזבים על ידי הגשמים המחלחלים בקרקע וניגרים לבסוף דרך המעינות.

מטרא במערבא נהר הפרת מוזכר בתורה כנבולה הצפונית של הארץ (דברים יא, כד) כנראה באותו חלק הזורם ליד ארם צובה (שמואל ב ח, ג). לפיכך, כאשר מי הפרת גואים הרי זה סימן לברכת הגשמים (נצפון) ארץ ישראל.

זאת ועוד, נבדקה ונמצאה התאמה רבה בין כמות הגשם בארץ ישראל לבין כמות המשקעים הכללית בתוך אגן הניקוז של הפרת (מקורותיו של נהר הפרת בהרי ארמניה, משם הוא יורד מערבה לצפון סוריה ליד חלב, היא ארם צובה המקראית). לפיכך, גאות של מי הפרת בבבל מהוה סימן לריבוי הגשמים בארץ ישראל.

זוחלין — נוצעין. ומפצי ביומי תשרי — כשהיו טוללות צנהר ציומי תשרי — היה עושה להם מחללות של קנים שקורין *קלוי"ש, ומשליכן לתוך המים, ועומדות עליהן וטוללות. לפי שציומי תשרי יש טיט כן צנהרות אלל שפתם, וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוץ. הכי גרסינן: ופליגא דידיה אדידיה — כלומר, פליגא דשמואל אדשמואל. אין המים מטהרין בזוחלין — דכל שעה הו מים נוטפין רצין עליהן. אלא פרת ביומי תשרי — שפרת היו מימיו פרין ורצין, וזוחלין הנוצעים ממעינות מרובין, ועוד, שמשרי סוף ימי הקץ ולא ירדו גשמים (הרי) זמן מרובה. אלמא, נהרות מתרצין ממנימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיצריך. לישנא אחרינא: הא דלצהו דשמואל הוה עמיד לצרתייהו מקוואות ציומי ניסן — מפני שהו סוף החורף, שירדו גשמים מרובים, אלל צלמנע החורף לא הוה עמיד. ופליגא אדשמואל, דהוה אומר דכל שעה צעין מקוואות אלל פרת ציומי תשרי.

וּמַפְצִי בְיוֹמֵי תְּשֵׁרִי; מְקַוְהָ בְיוֹמֵי נִסָּן — סֶבֶר לָהּ פָּרָה, דְּאָמַר רַב אָמִי אָמַר רַב: מֵיטְרָא בְּמַעְרְבָא — סֶהָדָא רַבָּה פְּרָת; שְׁמָא יָרְבּוּ נוֹטְפִין עַל הַזּוֹחֲלִין, וְהָווּ לָהּ מֵי גְשָׁמִים רוּבָא. וּמַפְצִי בְיוֹמֵי תְּשֵׁרִי. וּפְלִיגָא דִּידֵיהּ אֲדִידֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הַמַּיִם נְטָהְרִים בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא פְּרָת בְּיוֹמֵי תְּשֵׁרִי.
א משנה "הלוקח או שניתן לו בפתנה — פטור ממעשר בהמה."
ב גמרא מנא הני מילי? אמר רב פהנא, דאמר קרא: "בכור בניהך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך",

תוספות

מקום משמע נמי מזרח, דהכי נמי "קדמת עדן" "מקדם לגן עדן" משמע בבראשית רבה שהוא מזרח, ומתרגם: "מלקדמין". ומיהו, קרא איכא לדחויי, שהוא מזרחו של עדן, אבל עדן גופיה במערב העולם. וההיא דבבא בתרא איכא לפרושי דלא חלפא ממש קאמר, אלא בשחרית כשחמה יוצא — מכח עמוד האור על גבי חדרי דגן עדן שבמערב, ולערב — מכח אור של גיהנם שבמזרח. ואין תימה על הטעם זה, דבכל ענין כשנפרש צריך לאומרו, דקאמר התם: "ואיכא דאמרי איפכא", ולא מסתבר לומר דפליגי בהכי דמר סבר גן עדן במזרח ומר סבר במערב.

והיה עושה להן מפצי ביומי [מחצלות לצניעות בימי] תשרי, שאז התיר להם לטבול בנהר. ומסבירים: מה שהיה עושה להן מקוה ביומי [בימי] ניסן, הרי זה מפני שבאותו זמן מתרבים מאד מי הנהר, ואביו של שמואל סבר לה [סבור הוא] כשיטת רב, שאמר רב אמי אמר רב: מיטרא כמערבא סהדא רבה [מטר בארץ ישראל העד הגדול] הוא נהר פרת, והיה חושש שמא ירבו המים הנוטפין (מי הגשמים) על הזוחלין (מי הנהר עצמו), והווי להו [ויהיו להם] מי גשמים רובא [רוב], ולכן יקבל כל הנהר דין מי גשמים, שאין לטבול בהם כשהם זורמים, עד שייקוו במקום אחד ל"מקוה". ומה שהיה עושה להן מפצי ביומי [מחצלות לצניעות בימי] תשרי, והתיר לטבול בנהר, הרי זה מפני שבאותה תקופה רוב מימיו היו מי מעיינות הכשרים לטבול בהם, גם כאשר הם זורמים. ושבים לדברי שמואל, שאמר שהנהר מתברך מעצמו, ומעירים: ופליגא דידיה אדידיה [וחלוקים דבריו שלו על דבריו שלו]. שאמר שמואל עצמו: אין המים נטהרים [מטהרים] בזוחלין (שלא במקוה) אלא נהר פרת ביומי [בימי] תשרי, שאז רוב המים שבו הם מי הנהר עצמו, אבל בשאר ימות השנה יש לחשוש לריבוי מי גשמים.

א משנה הלוקח (הקונה) צאן ובקר, או שניתן לו במתנה — הרי זה פטור ממעשר בהמה.

ב גמרא ושואלים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? אמר רב כהנא: דאמר קרא [שאמר הכתוב] "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך" (שמות כב, כח—כט),

דבריו שלו]. שאמר שמואל עצמו: אין המים נטהרים [מטהרים] בזוחלין (שלא במקוה) אלא נהר פרת ביומי [בימי] תשרי, שאז רוב המים שבו הם מי הנהר עצמו, אבל בשאר ימות השנה יש לחשוש לריבוי מי גשמים.

א משנה הלוקח (הקונה) צאן ובקר, או שניתן לו במתנה — הרי זה פטור ממעשר בהמה.

ב גמרא ושואלים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? אמר רב כהנא: דאמר קרא [שאמר הכתוב] "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך" (שמות כב, כח—כט),

וכן משמע פרק "תינוקות" (נדה סו, ב) דאמר שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל. ואף על גב דהשתא ליכא טיט, אימר בדידיוני נפל. פירוש: על ידי דידי שמדדה את עצמה. ובתרה מייתי הך דאבוה דשמואל דהכא, ובתרה מייתי הא דאמר רב גידל אמר רב: נתנה תבשיל לבנה וטבלה — לא עלתה לה טבילה. ואף על גב דהשתא ליכא, אימר בדידיוני נפל. משום צניעות. שהנהרות קטנים בימי תשרי, ופורס להו מפצים שלא יראו אותן, כדי שלא תמהרנה לטבול מפני הבושת ולא טבלו שפיר. והיינו טעמא נמי שלא תטבול בנמל, לפי שמצויים שם בני אדם, וממהרת לטבול משום ביעתן דאינשי. דומיא דההיא דקאמר התם לעיל: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס, ומפרש התם: משום דבעיתא דלמא נפלה, ולא טבלה שפיר. ולא גרסינן בההיא דנמל "ואף על גב דהשתא ליכא".

ש מא ירבו מי נוטפין על הזוחלין והווי להו מי גשמים רובא — וכדפירש בקונטרס: ומי גשמים אין מטהרין בזוחלין, כדקתני בתורת כהנים: מעיין מטהר בזוחלין, ומקוה באשבורן. ואומר רבינו תם: דאשבורן דמקוה דוקא — למעוטי זוחלין, אבל זוחלין דמעיין — לאו דוקא למעוטי אשבורן. אלא הכי קאמר: המעיין מטהר אף בזוחלין, אבל מקוה מטהר דוקא באשבורן. דגבי הני מייתי לה התם בתורת כהנים, דקתני: מה מעיין בידי שמים — אף מקוה בידי שמים, יצא עשה מקוה לכתחלה. אי מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא: תלמוד לומר: "אך מעיין" — מעיין בכל שהוא, והמקוה בארבעים סאה. אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין? תלמוד לומר: "אך מעיין" — מעיין בזוחלין והמקוה באשבורן. ויש להביא ראיה מן שעה שלמה, שהיו הכהנים טובלין בו אף על פי שהמים מכונסים שם במקוה. ומיהו יש לדחות, דבירושלמי קאמר: "והיה לרחצה הכהנים בוי" — ולא כלי הוא? ומפרש, דרגלי השורים נקובים כמוציא. ואם כן אפשר שיהו זוחלין. וכן מקוה שעל הפרווה בפרק "אמר להם הממונה" (יומא לא, א), שהיה מעין עיטם והיה כהן גדול טובל בו — אפשר שנכנסין מצד אחד ויוצאין מצד אחר. ומיהו, זה דבר פשוט, דמי מעיין שנפסקו מן המעיין — שמטהרין באשבורן ממה נפשך, שהרי נעשו מקוה מאחר שנפסקו מן המעיין שמטהרין. ובהדיא תנן במסכת מקוואות (פרק ה משנה א): מעיין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו — הרי הן כמקוה, חזר והמשיכן כו'. ומשקה בי מטבחיא, דקאמר בפרק קמא דפסחים (יז, ב) דבקרע חזו להטביל מחטין וצנורות — ומשמע באשבורן, דומיא דכלי. וקאמר התם: מאמת המים שבעורה היו. ונראה להביא ראיה אפילו לא נפסקו, מההיא דתנן במסכת מקוואות (פרק ח משנה ח) ומייתי לה בפרק "שמנה שרצים" (שבת קט, א), רבי יוסי אומר: כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים כו'. ופליג אתנא קמא דאמר: כל הימים כמקוה, שנאמר: "ולמקוה המים קרא ימים". ומשמע דאתא רבי יוסי למימר דאף על גב דקו וקיימי, כדאמר בריש מכות (ד, א) — מטהרין נמי בזוחלין, דלא בא הכתוב לבטל מן תורת זחילה. ופליגי בהכי, דלתנא קמא אין מטהרין בזוחלין, ולרבי יוסי מטהרין בזוחלין. אבל לכולי עלמא מטהרין באשבורן. וגם מדקאמר הכא: אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד — משמע בזוחלין הוא דלא מטהרי, הא באשבורן [מטהרים] אף על גב דליכא רובא זוחלין.

אין המים מטהרין בזוחלין כו' — פירש רבינו תם בתשובה המתחלת "משרבו מפילי חללים": דאף על גב דשמואל ואבוה דעביד מקוואות ביומי ניסן, רוב דאמר: מיטרא במערבא כו', קיימי בחדא שיטתא — לא קיימא לן הכי, אלא

עיונים

ומפצי ביומי תשרי הפירוש בפנים הוא כשיטת רבינו תם, שהעמיד להן מחצלות סביב למקום שהיו טובלות בו, מפני צניעות ד"ה ומפצי. וכן נראה מדברי הרמב"ם הלכות מקוואות פ"א ה"א. לשיטה אחרת עשה מחצלאות שתעמודנה בנותיו עליהן מפני הטיט שבנהר, שחשש שמא יכנס טיט בין אצבעות רגליהן ויהיה בו משום חציצה (ר"ש ד"ה ומפצי). ויש שכתבו כי מאחר שבימי תשרי מתמעטים המים היו צריכים להיכנס עמוק יותר לתוך הנהר ושם מרובה הטיט (ראה אוצר הגאונים נדרים מ.ב.) ומכל מקום, מוסכם כי מעיקר הדין לא היה חשש לכשרותה של הטבילה בנהר. ואולם מדברי הרמב"ם במקום אחר (מקוואות פ"ט ה"ג) נראה שהוא סבור שאביו של שמואל חשש אף בימי תשרי שמא אין המים מטהרים בזוחלים, ולפיכך היה מקיף במחצלות כדי ליצור בתוך הנהר מים עומדים, שתוכלנה לטבול בהם (כס"מ).

ופליגא דידיה אדידיה יש מן הראשונים (רשב"א וריטב"א נדרים מ.ב.) שכתבו שאין הכרח לומר שבאמת דברי שמואל ממש סותרים זה את זה. כי מה שאמר שמואל "מכיפיה מיברין", אין חייבים לפרשו שכל מי הנהר באים מן המעינות, אלא שהוא בא רק לומר — שלא כרב — שריבוי מי הנהר אינו רק בגלל ריבוי מי הגשמים. אבל בהכרעה למעשה חושש הוא מכל מקום שיש מים רבים הבאים מבחוץ.

אורה ההלכה

הלוקח או שניתן לו במתנה הקונה תלאים שנולדו בשנה זו או שניתנו לו במתנה — הרי הם פטורים מן המעשר עד שיוולדו ברשותו. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ו ה"ז)

מסורת הש"ס
ה. ב"ק קי.ב. בכורות יא,א. ירושלמי שקלים פ"א ה"ד. ירושלמי קדושין פ"א ה"ו. ילק"ש תורה תשא.

גרסות

ירבו נוטפין יש בבכתי"י:
ירבו מי גשמים נוטפין.
זידיה אדידיה יש בכתי"י וכן הביא בש"מ: **דשמואל אדשמואל** וראה ברש"י ד"ה אלא.
נטהרים בזוחלין ברוב כתי"י: **מטהרים בזוחלין** וכן ברש"י.
הלוקח ברוב כתי"י וכן הוא במשניות: **הלוקח.**
או שניתן לו במתנה במשניות: **או שניתן לו מתנה** ברוב כתי"י: **ושניתן לו מתנה** ויש: **שנתן לו במתנה.**

העולם

פרת ביומי תשרי ישנם שינויים ניכרים בזרימת מימיו של נהר הפרת בעונות השונות. בחורף היא מתגברת בשל הגשמים, ובאביב — בשל הפשרת השלגים באזור מקורות הפרת. רק בסוף הקיץ (ימי תשרי) ניזון הפרת מהמים הנובעים ממקורותיו בלבד.

החיים

מפצי המפץ הוא מין מחצלת, כעין אריג העשוי מקני סוף וכדומה. אולם נראה כי בעוד שהמחצלת הייתה ארוגה מקנים שלמים, נעשה המפץ מחלקי הקנים (אולי מן התוך הך שבהם) והיה אפוא רך יותר.

***קלוי"ש** צ"ל: קלידי"ש, מן הצרפתית העתיקה cleides — מחצלות קנים.

